

نشست تخصصی با عنوان «فقه حکومتی؛ چیستی، چرایی و چگونگی»

1395-9-25

در این نشست حجة الاسلام و المسلمین صبوری فیروزآبادی استاد سطوح عالی حوزه علمیه قم، ابتدا به بیان چیستی و مفهوم شناسی "فقه حکومتی" پرداخته و سپس به پاره ای از دلایل ضرورت رویکرد حکومتی در استنباط احکام، اشاره نمودند. ایشان پیش از تعریف "فقه حکومتی" به تبیین مفهوم "فقه" پرداخته و گفتند: لفظ "فقه" از نظر اکثر لغویون به معنای "مطلق فهم" بوده و در اصطلاح نیز تعریف آن نزد مشهور فقهاء چنین است: «العلم بالأحكام الشرعية الفرعية عن أدلتها التفصيلية». این محقق حوزوی ضمن اشاره به کلام مرحوم امام (قدس) و شهید صدر (ره) در بیان گستردگی دامنه "حکم شرعی"، فقه و شریعت را ناظر به تمامی عرصه های حیات بشری دانستند.

ایشان با اشاره به نویدید بودن مباحث "فلسفه فقه" به طور عام و بحث از ماهیت "فقه حکومتی" به صورت خاص، یک تعریف شرح الاسمی از این پدیده ارائه نموده و گفتند: «فقه حکومتی عبارت است از نظام منسجم احکام الهی که فقیه آن را با لحاظ تمامی شئون انسانی و با توجه به "هویت جمعی" انسانها، از ادله شرعی استنباط می نماید.» سپس این نکته را نیز اضافه نمودند که: برخی "فقه حکومتی" را به معنای نوعی خاص از رویکرد فقیه، معنا نموده اند که این صحیح نمی باشد. چرا که بنا بر تعریف مشهور، فقه از مقوله علم است نه رویکرد. و لذا صحیح آن است که رویکرد اجتماعی را وصف "فقاہت" و روش استنباط بدانیم نه تعریف "فقه حکومتی".

در این نشست پس از بیان تعریف مختار از "فقه حکومتی" به تفاوت میان "فقه فردی" و "فقه الحکومه" با "فقه حکومتی" نیز اشاره شد که این خود باعث روشن تر شدن مفهوم و دامنه "فقه حکومتی" گردید. ایشان ضمن اشاره به شش تفاوت مطرح شده میان "فقه فردی" و "فقه حکومتی"، مهمترین تفاوت میان این دو را در نوع رویکرد و نگرش فقیه به مسائل، دانستند. سپس با بیان چند مسئله فرعی فقهی - مانند: حکم قاچاق کالا، قیمت گذاری و... و بیان تفاوت فتاوا در این مسائل، برخی تفاوتها در نتایج این دو نوع رویکرد فقهی را به تصویر کشیدند. همچنین در ادامه افزودند: در "فقه حکومتی" رابطه لفظی میان "فقه" و "حکومت" از سنخ صفت و موصوف و در "فقه الحکومه" از قبیل مضاف و مضاف الیه است. در نتیجه "فقه حکومتی" نوعی نگرش به تمامی ابواب فقه و "فقه الحکومه" احکام مربوط به حاکمیت و قدرت سیاسی است. و لذا رابطه این دو پدیده از حیث منطقی عام و خاص مطلق است.

این استاد سطوح عالی حوزه در پایان بحث، در بیان چرایی "فقه حکومتی" و تبیین ضرورت آن، به عنوان مقدمه به قاعده "شمول عبادة الله" اشاره نموده و با استدلال به آیات قرآن کریم، رد نظامات منحط بشری و استخراج و التزام به نظامات فقهی را لازمه "شمول عبادة الله" دانستند. ایشان در ادامه تصریح نمودند که استخراج این نظامات و تشکیل "تمدن اسلامی" بدون رویکرد حکومتی به فقه ممکن نخواهد بود.